

Sijoitettujen lasten koulunkäynti ja vapaa-aika – kyselytutkimuksen tuloksia

PÄÄLÖYDÖKSET

- Osalle lapsista ja nuorista koulu kuuluu elämän parhaimpiin asioihin; osalle koulu näyttäytyy haasteiden ja vaikeuksien ilmentymisen areenana.
- Melko tai erittäin paljon koulusta piti 72 % 10-12-vuotiaista lapsista, 66 % 13-18-vuotiaista nuorista sekä kaikenikäisistä selkokielisiin lomakkeisiin vastanneista lapsista 64 %. Ei lainkaan koulunkäynnistä pitävien osuus jäi kaikissa näissä ryhmissä alle kymmenen prosentin.
- Sijoitetut lapset ja nuoret kokevat sijaishuoltopaikan ulkopuolisissa ympäristöissä eniten haukkumista ja nimittelyä (37 %), kiusaamista (35 %) sekä fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä ja tukistaamista, (25 %), kun tekijätahona on toinen lapsi tai nuori.
- Sijoitetuista lapsista ja nuorista 69–72 % kokee omaavansa riittävästi kavereita, mutta kavereiden tapaamisen mahdollisuuksissa on eroja: 81 % 10-12-vuotiaista lapsista koki voivansa tavata kavereita tarpeeksi, kun 13-18-vuotiaista nuorista vastaava osuus oli yli kymmenyksen vähemmän, 69 %.
- Sosiaalityöntekijöiden kokemukset koulun kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja lapsen etua tukevista oppimisjärjestelyistä ovat valtaosin myönteisiä ja rohkaisevia.

Johdanto

Oppivelvollisuuden piiriin (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020) kuuluu ikänsä puolesta suuri osa sijaishuollossa, eli huostaanotettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoittamalla tavalla väliaikaisen määräyksen nojalla asuvista lapsista. Vuonna 2020 kodin ulkopuolelle sijoitettuja alle 18-vuotiaita vuotiaita lapsia ja nuoria oli kaikkiaan 16 468, jonka prosentuaalinen osuus vastaavanikäisestä väestöstä on 1,6 % (THL 2021a). Lapset ja nuoret olivat sijoitettuna sekä huostaanoton (10 999), kiireellisen sijoituksen (2628) että avohuollon tukitoimen sijoituksen (4094) muodossa. Kodin ulkopuolelle sijoittamisen ympäristöinä toimivat toimeksiantosuhteiset ja ammatilliset perhekodit, lastensuojelulaitokset sekä muut sijaishuoltopaikat kuten esim. tuettu itsenäinen asuminen (THL 2021, 13–15). Kaiken kaikkiaan vuonna 2020 sijoitettuja oppivelvollisuusikäisiä lapsia oli 14 695 (em. 2021, 14).

Aiemmin sijoitettujen lasten koulunkäyntiä on tutkittu pääasiassa koulumenestyksen ja koulutuspolkujen näkökulmasta. Esim. kohorttitutkimukset osoittavat, että sijoitettujen lasten koulutuksessa usein on puutteita ja esim. lastensuojelun laitoshoidon sijoitetut nuoret siirtyvät ikätovereitaan harvemmin koulutuksen ja työllisyyden uralle. (Kääriälä ym. 2019). Vähemmän tiedämme kuitenkin sijoitettujen lasten peruskoulusta ja etenkin lasten omista koulunkäyntikokemuksista.

Terveellisen kouluympäristön rinnalla myös vapaa-ajan toiminnot, kavereiden tapaaminen ja leikkiminen tukevat keskeisesti sijoitettuna olevan lapsen hyvinvointia ja kehitystä. Sijaishuollon laatukriteereissä (2019, 68) korostetaan lapsen oikeutta harrastaa jotakin itselleen tärkeää asiaa, johon hänen on mahdollista osallistua säännöllisesti. Myös sijoitettujen lasten vapaa-ajasta meillä on vain vähän tietoa.

Tämä julkaisu perustuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuosina 2019–2021 toteuttaman Kysy ja kuuntele -hankkeen tuloksiin. Tutkimushankkeen keskeisinä tavoitteina ovat olleet sijoitettujen lasten ja nuorten omakohtaisten kokemusten kuuleminen heidän kohteluaan ja hyvinvointiaan koskevissa asioissa. Yhteistyössä yli sadan kunnan kanssa toteutetussa hankkeessa tutkittiin lasten ja nuorten kokemuksia, kohtelua ja hyvinvointia. Tutkimukseen osallistuneet lapset ovat olleet niin avohuollon sijoituksessa, huostassa kuin kiireellisesti sijoitettuna, yhtäjaksoisesti vähintään kolmen kuukauden ajan.

Tutkimustiedon vahvistaminen lasten subjektiivisista kokemuksista edistää YK:n Lasten oikeuksien yleissopimuksen (1989) toteuttamista. Jokaisen lapsen oikeus on lähtökohtaisesti saada toiveidensa ja kykyjensä mukaista koulutusta sekä tarvitsemiaan tukipalveluja tämän toteutumiseksi (LOS 1989, artikkelit 23, 28 ja 29). Lisäksi yleissopimuksen artiklassa 19 todetaan, että jokainen alle 18-vuotias lapsi on oikeutettu lainsäädännölliseen, sosiaaliseen, koulutukselliseen ja hallinnolliseen suojeluun kaikenlaiselta henkiseltä ja fyysiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja huonolta kohtelulta. Kouluterveyskyselyn avulla on aikaisemmin selvitetty lasten ja nuorten kokemuksia tällaisesta kohtelusta sekä epämiellyttävien sanoin tai teoin toteutuvasta kiusaamisesta (Virrankari, Leeman & Kivimäki 2020). Kiusaamisen ja kiusatuksi tulemisen taustalla on todettu voivan olla kyse haasteista perhesuhteissa ja käytöksessä (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010), kuulumattomuuden ja ulossulkemisen kokemuksista (Underwood & Ehrenreich 2014), sekä halusta tai yrityksestä parantaa omaa sosiaalista asemaansa (Thornberg 2010). Kolehmainen (2019, 56–57) tutkimuksen mukaan kiusaamisen osallistumisen suurimmat riskitekijät liittyivät perhemuotoon, harrastamista estäviin tekijöihin sekä koulutyötä haittaavat tekijöihin.

Lotta Saariluoma, korkeakouluharjoittelija

Pia Eriksson, erikoistutkija

Päivi Korhonen, tutkija

Sähköpostit muotoa: etunimi.sukunimi@thl.fi

Näin tutkimus tehtiin:

Kysy ja kuuntele 2019-2021 -hankkeen tavoitteina on mm. lisätä tietoa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvoinnista ja kohtelusta.

Lomakeaineisto kerättiin 10-12-vuotiailta lapsilta ja 13-18-vuotiailta nuorilta paperisina vastauslomakkeina kaikkiaan 103 kunnassa koko maasta. Lomakkeita oli suomen ja ruotsinkielisinä ja lisäksi tarjolla oli selkokielinen lomake.

Lapset ja nuoret täyttivät lomakkeen oman sosiaalityöntekijänsä tapaamisen yhteydessä, itsenäisesti tai yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa oman valintansa mukaan. Myös täyttämättä jättäminen tai vastaamisen keskeyttäminen vastaajan niin halutessa oli mahdollista. Sosiaalityöntekijät täyttivät omat lapsikohtaiset lomakkeensa verkossa.

Kyselylomakkeet kehitettiin aikaisemman tutkimustiedon pohjalta moniammatillisesti. Lomakkeet testattiin ja muotoiluja pohdittiin yhdessä lasten kanssa.

Lomakkeita palautui yhteensä 156 10-12-vuotiaiden osalta, 437 13-17-vuotiaiden osalta sekä 101 selkokielistä lomaketta. Lapsikohtaisia sosiaalityöntekijöiden täyttämiä sähköisiä lomakkeita palautui 933 kpl. Aineisto kerättiin 1.3.2020-31.5.2021 välisenä aikana.

Tässä julkaisussa tarkastellaan tutkimustuloksia etenkin sijoitettuna olevien lasten ja nuorten koulu- ja vapaa-ajankokemusten näkökulmista.

Määrällisen aineiston analyysi on tehty kuvailevin tilastollisin menetelmin ja avoimet vastaukset on analysoitu hyödyntäen sisällönanalyysiä.

Hankkeen verkkosivut:

<https://thl.fi/kysyjakuuntele>

Kansallista tietopohjaa sijoitettujen lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista on viime vuosina vahvistettu. Vuonna 2017 Kouluterveyskyselyyn lisättiin kysymys lapsen tai nuoren asumismuodosta, joka mahdollistaa sijoitettujen lasten ja nuorten omien näkemysten ja kokemusten selvittämisen heidän terveydentilaansa, hyvinvointiaan, oppimistaan sekä oikeuksiensa toteutumisesta koskevista kysymyksistä (Ikonen ym. 2017; Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 10). Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulokset osoittivat kodin ulkopuolella asuvien alakouluikäisten lasten pitävän koulukäynnistä lähes yhtä paljon (73 %) kuin muulla tavoin asuvien lasten (78 %). Puolestaan yläkouluikäisten sijoitettujen nuorten kouluviihtyvyys oli lähes kolmanneksen (41 %) kotona asuviin nuoriin verrattuna vähäisempää (61 %). Hälyttäväksi voisi kuvailla jo aiemmissa tutkimuksissa (Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 20–24) ilmenneitä havaintoja sijoitettujen lasten ja nuorten kiusatuksi, fyysisen uhan sekä seksuaalisen häirinnän kohteeksi tulemisen kokemuksista, joiden tapahtuma-areenoina myös koulu ja muut sijaishuoltopaikan ulkopuoliset ympäristöt nousevat esille.

Julkaisussa haetaan vastauksia kysymyksiin siitä, minkälaisiksi tekijäksi sijoitetut lapset ja nuoret kokevat institutionaalisen koulun sekä vapaa-ajan ympäristöt omissa arjessaan. Julkaisussa tarkastellaan sijoitettujen 10-12-vuotiaiden lasten (N=204, joista selkokielisiin lomakkeisiin vastanneita n=48) ja 13-18-vuotiaiden nuorten (N=488, joista selkokielisiin lomakkeisiin vastanneita n=51) subjektiivisia kokemuksia omasta kouluviihtyvyydestään sekä kiusaamisen kokemuksistaan Kysy ja kuuntele –aineiston pohjalta. Lisäksi hankkeessa on selvitetty sosiaalityöntekijöiden näkökulmaa lasten tarpeisiin vastaavien tuen muotojen toteutumisesta. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset (N=933) ovat lapsikohtaisia ja siten jokainen sosiaalityöntekijän vastaus koskee yhtä sijoitettua lasta.

Tarkastelussa on selvitetty ensiksi sijoitettujen lasten kokemuksia kouluviihtyvyydestä, harrastusmahdollisuuksista, yksinäisyydestä ja kavereiden tapaamisesta. Tämän lisäksi julkaisussa tarkastellaan, millaisia kiusaamisen tai kaltoinkohtelun kokemuksia lapset ja nuoret mahdollisesti kohtaavat koulun tai muissa sijaishuoltopaikan ulkopuolisissa konteksteissa. Tuloksia vertaillaan vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tuloksiin sekä sijoitettujen lasten ja nuorten, että vastaavan ikäisten, muulla tavoin asuvan väestön osalta. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kannalta heidän omien hyvinvointikokemustensa kysymykset koulun konteksteissa sekä vapaa-ajalla ovat olennaisia, sillä oikein kohdennetut ja ajoitetut tukitoimet luovat edellytyksiä lapsen tai nuoren lisääntyneille opiskelukyvuille (Kunttu & Almonkari 2011). Kiinnittämällä huomiota opetus- ja oppimisympäristön ratkaisuihin voidaan lapsen tai nuoren terveyttä edistää merkittävästi tarjoamalla tukea taustalla potentiaalisesti vaikuttaviin oppimisvaikeuksiin, stressaavien elämäntilanteiden ja vuorovaikutussuhteiden käsittelyyn, mielenterveyden häiriöihin (Laakso 2019, 34–37; Evans 2004, 527) sekä muuhun kuormitukseen.

Julkaisun viimeisenä tarkastelupisteenä on sijoitettujen lasten ja nuorten institutionaalissa koulutuslaitoksessa saamat tukitoimet sosiaalityöntekijöiden arvioiden pohjalta. Ensimmäinen ja toinen tulokulma yhdistävät näin lasten ja nuorten omien kokemusten kuumemisen koulutyöstä ja siihen vaadittavista voimavaroista sosiaalityöntekijöiden arvioon siitä, miten lasten ja nuorten vaihteleviin tarpeisiin on pyritty vastaamaan ja miten onnistunutta yhteistyö palveluverkostossa on ollut.

Kouluviihtyvyys

Kyselylomakkeessa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia kouluviihtyvyydestä ja elämäntyytyväisyydestä selvitettiin kahden Likert-asteikollisen, sekä avointen kysymysten avulla. Kuvio 1 osoittaa pienempien, 10-12-vuotiaiden lasten pitävän koulunkäynnistä melko paljon (39,4%, n=56), eron 13–18-vuotiaisiin nuoriin (46,8%, n=191) sekä selkokielisiin lomakkeisiin vastanneisiin (32,4%, n=33) ollessa lähes kymmenyksen.

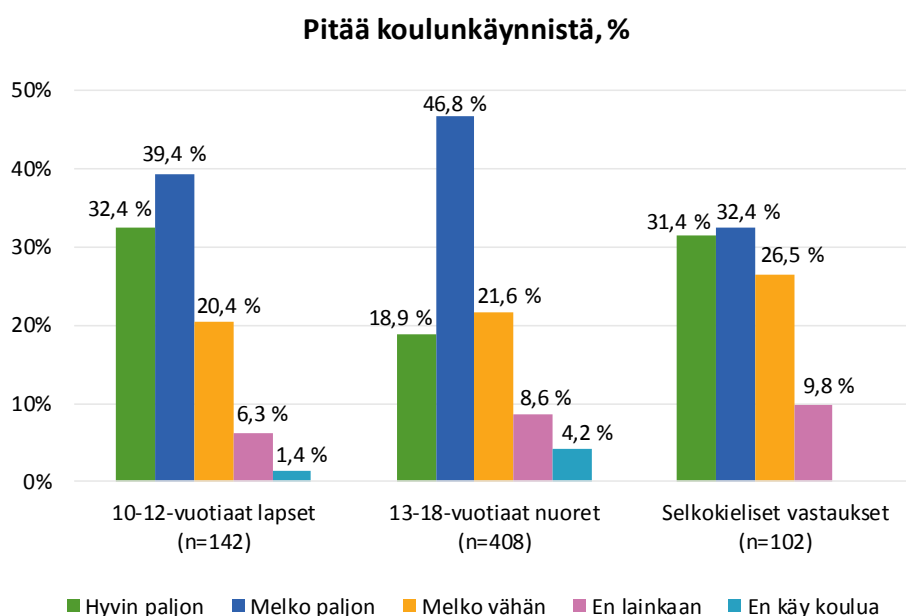
Melko vähän koulusta pitävien osuus pienten lasten kohdalla oli 16,3 prosenttia (n=8), nuorten 21,6 prosenttia (n=88), ja selkokielisiin lomakkeisiin vastanneiden joukossa 26,5 prosenttia (n=27). Asteikon ääripäissä edustukset olivat pienempiä: hyvin paljon koulusta piti pienistä lapsista 32,4 prosenttia (n=46), samalla kun ei lainkaan pitävien osuus oli 6,3 prosenttia (n=9). Selkokielisiin lomakkeisiin vastanneiden tulokset olivat varsin samansuuntaiset hyvin paljon koulusta pitävien osuuden ollessa 31,4 prosenttia (n=32) ja ei lainkaan pi-

tävien 9,8 prosenttia (n=10). Verrattuna lapsiin 18,9 prosenttia (n=77) nuorista, eli yli kymmenys vähemmän, ilmoitti pitävänsä koulusta hyvin paljon, ja 8,6 prosenttia (n=35) ei lainkaan.

Pienistä lapsista 1,4 prosenttia (n=2) ja nuorista 4,2 prosenttia (n=17) ilmoitti, ettei vastausaikalla käynyt koulua ollenkaan. Avoimista vastauksista kävi ilmi, että perusteluja koulun käymättömyydelle olivat muun muassa nuoren siirtyminen työelämään, jatko-opintojen aloittelu sekä kyselyn ajoittuminen nuorten kesäloma-aikaan. Avoimissa vastauksissa kuvattiin kuitenkin myös koulun kontekstiin liittyviä ikäviä kiusaamisen ja syrjinnän kokemuksia, jotka olivat saaneet nuoren lopettamaan koulunkäynnin. Erityinen havainto on, että lasten ja nuorten vastauksissa näitä kokemuksia kuvattiin ainoastaan opettajan toiminnasta aiheutuvina, eikä koulun vertaispiirin ja ikätoverien toteuttamana. Kääntöpuolena osa lapsista ja nuorista raportoi avoimissa vastauksissa koulun erääksi elämänsä parhaista asioista vastaushetkellä (n=47):

”Se kun saa käydä koulussa ja olla siellä kavereiden kanssa.”

”Se että voin asua turvallisessa perheessä ja että kouluni sujuu hyvin ja että voin käydä harrastuksissa ja tavata ystäviäni.”

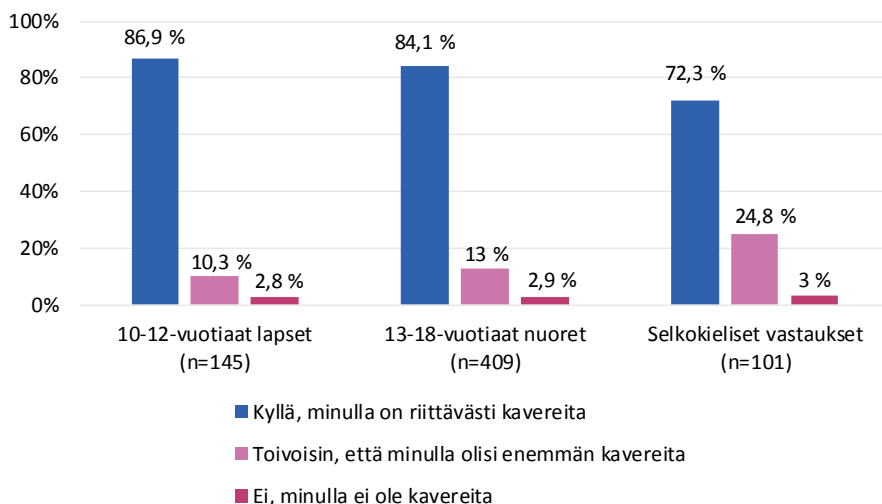

Kuvio 1. Sijoitettujen lasten ja nuorten kouluviihtyvyyden kokemukset (N=559).

Kaverisuhteet, harrastukset ja vapaa-aika

Kyselyssä selvitettiin sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia kaverisuhteistaan kahdesta eri tulokulmasta: läheisten kavereiden riittävyyden sekä kavereiden kanssa vietettävän ajan mahdollisuuksien kannalta. Kyselyyn vastanneista 10-12-vuotiasta lapsista 86,9 ja 13-17-vuotiasta nuorista 84,1 prosenttia raportoi, että heillä on riittävästi kavereita. Vastaava osuus selkokieliisiin lomakkeisiin vastanneiden lasten ja nuorten kohdalla oli noin kymmenyksen vähäisempi, 72,3 prosenttia. Selkokieliisiin lomakkeisiin vastanneet sijoitettut lapset ja nuoret (24,8 %) raportoivat myös muihin 10-18-vuotiaisiin vastaajiin (10,3-13%) nähden enemmän toiveita siitä, että heillä olisi enemmän kavereita. Kokemuksia siitä, ettei vastaajalla ole lainkaan kavereita raportoitiin kaikkien vastaajien joukossa 2,8-3 prosenttia.

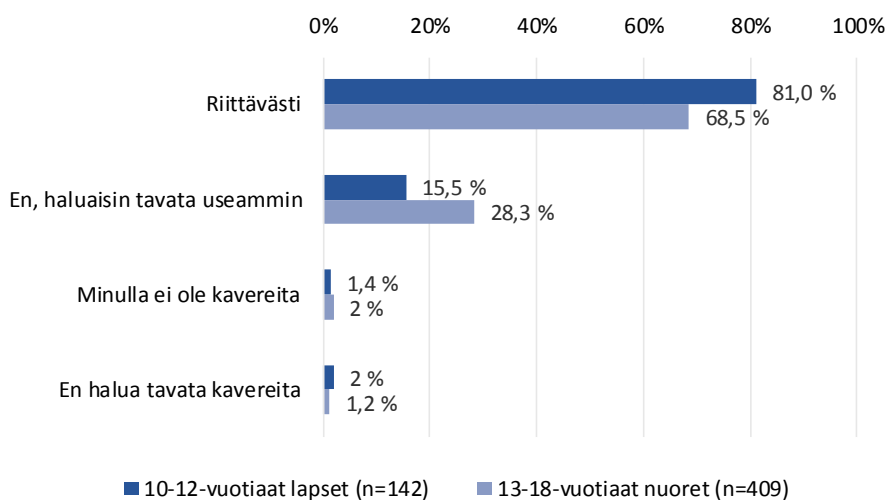
Onko sinulla kavereita, joiden kanssa voit jutella tärkeistä asioista?

Kuvio 2. Sijoitettujen lasten ja nuorten kokemus läheisten kavereiden määrästä (N=655).

Kavereiden kanssa vietettävän ajan riittävydestä kysyttiin sekä sijoitettuina olevilta 10-12-vuotiailta lapsilta että 13-18-vuotiailta nuorilta. Lyhyemmässä selkokielisessä vastauslomakkeessa ei ollut vastaavaa kysymystä. Eroja voitiin kuitenkin havaita myös lasten ja nuorten välillä (ks. kuvio 3): siinä missä 10-12-vuotiaista lapsista 81 prosenttia kokee, että hän saa tavata kavereitaan riittävästi, on tulos nuorten kohdalla yli kymmenyksen vähäisempi (68,5%). Vastaavasti lapset (15,5%) raportoivat vähemmän kokemuksia siitä, että haluaisivat tavata kavereitaan useammin, kuin nuoret (28,3%). Erot sijoitettujen lasten ja nuorten kokemusten välillä siinä, ettei heillä ole kavereita (1,4-2%) tai etteivät he halua tavata kavereita (1,2-2%), ovat ikäryhmien välillä tasaisempia.

Saatko tavata kavereitasi...

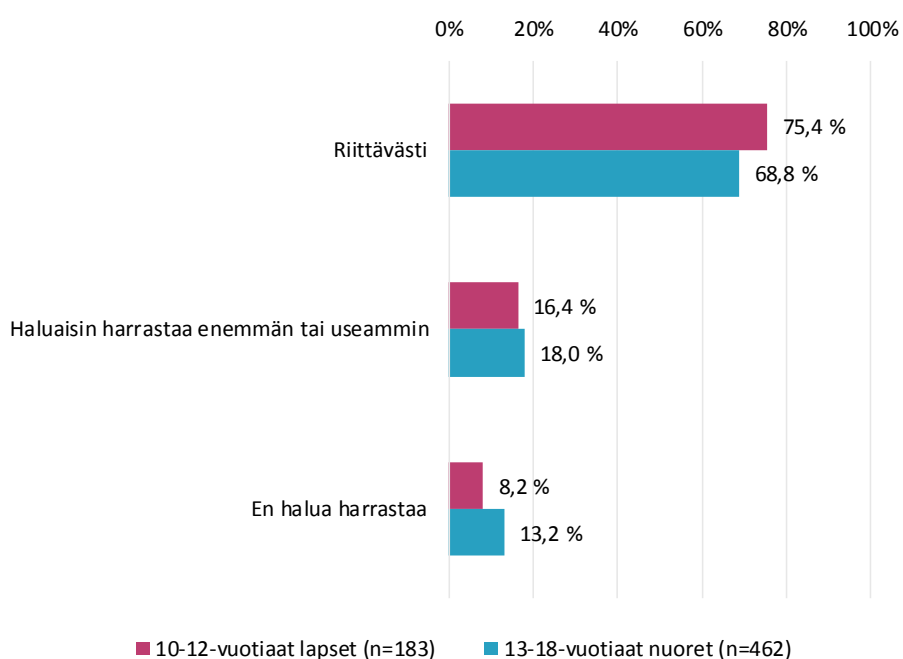
Kuvio 3. Sijoitettujen 10-12-vuotiaiden lasten sekä 13-18-vuotiaiden nuorten kokemukset kavereiden tapaamismahdollisuuksista (N=551).

Sijoitettujen lasten ja nuorten vapaa-ajan toimintojen, harrastamisen ja leikin toteutumista selvitettiin kysymällä ”Saatko harrastaa sinulle tärkeitä asioita?”. Kuviossa 4 esitellyt tulokset osoittivat valtaosan sijoitetuista lapsista ja nuorista kokevan, että heillä on mahdolli-

suuksia harrastamiseen riittävästi (63,9-78,4%). Eniten toiveet harrastaa enemmän korostuivat selkokielisiin lomakkeisiin vastanneiden lasten ja nuorten (22,7 %) joukossa. 10-12-vuotiaiden lasten kohdalla vastaava tulos oli 14,4 prosenttia ja 13-18-vuotiaiden nuorten 17,2 prosenttia. Kaikkiaan noin joka kymmenes lapsi tai nuori raportoi, ettei halua harrastaa lainkaan (7,2-13,4%).

Lasten ja nuorten avoimista vastauksista elämän parhaista asioista kysyttäessä kävi tämän lisäksi ilmi, että moni kokee harrastukset erityisen tärkeänä, mainitsemisen arvoisena asiana. Kuten avoimien vastausten koulu-mainintojen yhteydessä, myös harrastuksiin viitattaessa vastauksissa tuotiin esiin myös kaverit, vapaa-aika ja konkreettinen tekeminen. Näin ollen harrastamisen kuvauksiin liittyi moniulotteisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin aina sosiaalisista kontakteista itseään kiinnostavan asian parissa toimimiseen sekä ajan käyttämistä koskevaan päätöksentekoon osallistumiseen ja vaikuttamiseen.

Saatko harrastaa sinulle tärkeitä asioita?

Kuvio 4. Sijoitettujen lasten ja nuorten kokemukset harrastamismahdollisuuksista (N=648, joista selkokieliset n=97).

Kiusaaminen koulussa ja sijaishuoltopaikan ulkopuolella

Lasten ja nuorten kokemuksia kiusaamisesta sekä kaltoinkohtelusta sijaishuoltopaikan ulkopuolisissa konteksteissa kuten koulussa, vapaa-ajalla tai sosiaalisessa mediassa on kuvattu taulukossa 1. Eniten erilaisia kiusaamisen ja kaltoinkohtelun kokemuksia kartoittavassa kysymyksessä raportoitiin eniten haukkumisen tai nimittelyn (44 %, n=305), kiusatuksi tulemisen (37 %, n=256), sekä puhumasta kieltäytymisen (32 %, n=234) kokemuksia. Valtaosassa tapauksia toiminnan tekijätahona oli joku toinen lapsi, ja vähemmissä määrin tuttu tai tuntematon aikuinen.

Hieman vähemmän sijoitetut lapset ja nuoret ilmoittivat tulleen **sijaishuoltopaikan ulkopuolisen aikuisen tai lapsen** nöyryyttämäksi tai nolaamaksi (26 %, n=179), tai heihin kohdistuvan, fyysisesti loukkaavan toiminnan kuten tönimisen, ravistelemisen, tukistamisen tai läimäyttämisen, kohteeksi (33 %, n=233). Tämän kyselyn perustella ei kuitenkaan saada tarkkaa tietoa siitä, missä kontekstissa nämä kokemukset ovat syntyneet. Lasten ja nuorten omat sekä sosiaalityöntekijöiden sanalliset arvioinnit viittaavat kuitenkin siihen, että osa vakavistakin kiusaamisen kokemuksista sijoittuu kouluympäristöön.

**Taulukko 1. Sijoitettujen lasten ja nuorten kiusatuksi tulemisen sekä kaltoinkoh-
telun kokemukset (N=694, joista 10-12-vuotiaita lapsia n=156, 13-18-vuotiaita
nuoria n=437 sekä selkokieliisiin lomakkeisiin vastanneita lapsia n=101).**

	Tuttu aikuinen, n (%)	Tuntematon aikuinen, n (%)	Joku toinen lapsi tai nuori, n (%)
Kiusaaminen ja psyykinen väkivalta			
Jätetty ulkopuolelle tai kieltäytytty puhumasta	36 (5%)	8 (1%)	190 (26%)
Kiusattu	9 (1%)	9 (1%)	238 (35%)
Nöyrytetty tai nolattu	21 (3%)	8 (1%)	150 (22%)
Haukuttu tai nimitelty	22 (3%)	25 (4%)	258 (37%)
Fyysinen väkivalta ja varastaminen			
Tönitty, ravisteltu vihaisesti, tukistettu tai läimäytetty	42 (6%)	17 (2%)	174 (25%)
Käyty kimppuun, lyöty tai potkittu	13 (2%)	6 (1%)	108 (16%)
Uhattu satuttaa fyysisesti	16 (2%)	15 (2%)	124 (18%)
Varastettu tai yritetty varastaa	9 (1%)	10 (1%)	119 (17%)
Seksuaalinen häirintä ja väkivalta			
Näytetty seksuaalisesti häiritsevää tai pelottavaa video- tai kuvamateriaalia	5 (1%)	13 (2%)	54 (8%)
Joku on koskettanut lapsen/nuoren rintoja tai sukuelimiä vastoin hänen tahtoaan	6 (1%)	12 (2%)	26 (4%)
Joku on pakottanut tai painostanut lapsen/nuoren koskettamaan jonkun toisen rintoja tai sukuelimiä vastoin lapsen/nuoren tahtoa	6 (1%)	8 (1%)	12 (2%)
Joku on tarjonnut rahaa, tavaraa tai päihteitä vastineeksi seksistä*	3 (0,5%)	16 (2%)	15 (2%)
Joku on viestitellyt, ehdotellut tai ahdistellut seksuaalisesti häiritsevästi*	5 (1%)	23 (3%)	46 (7%)
Joku on pakottanut tai painostanut lapsen/nuoren yhdyntään tai muunlaiseen seksiin*	7 (1%)	10 (1%)	11 (2%)
<i>*vain 13-18 vuotiaat</i>			

Lähde: Kysy ja kuuntele 2021

Joka viides sijoitettu lapsi tai nuori oli kokenut tullessaan varastamisen tai varastamisyrityksen (19 %, n=138), fyysisen vahingon uhan (22 %, n=155) sekä kimppuun käymisen, lyömi-
sen tai potkimisen kohteeksi (19 %, n=127). Sijoitetut lapset ja nuoret raportoivat myös sek-
suaalisen häirinnän kokemuksia, joista 11 % (n=72) häiritsevän video- tai kuvamateriaalin
näyttämisen, 7 % (n=44) jonkun toisen fyysisen koskettelun, sekä 4 % (n=26) vastaavaan itse
pakotetuksi tulemisen muodoissa. Lisäksi sijoitetuilta 13-18-vuotailta *nuorilta* kysyttiin,
ovatko he kokeneet seksuaalisesti häiritsevää viestittelyä, ehdottelua tai ahdistelua. Tähän
vastasi myöntävästi 10,6 prosenttia (n=74). Nuorista 4,5 prosenttia (n=34) raportoi saa-
neensa tarjouksia rahan, tavaran tai päihteiden vaihtamisesta seksiin. Kokemuksia yhdyn-
tään tai muunlaiseen seksiin pakotetuksi tulemisesta raportoi 4 prosenttia (n=28) nuorista.

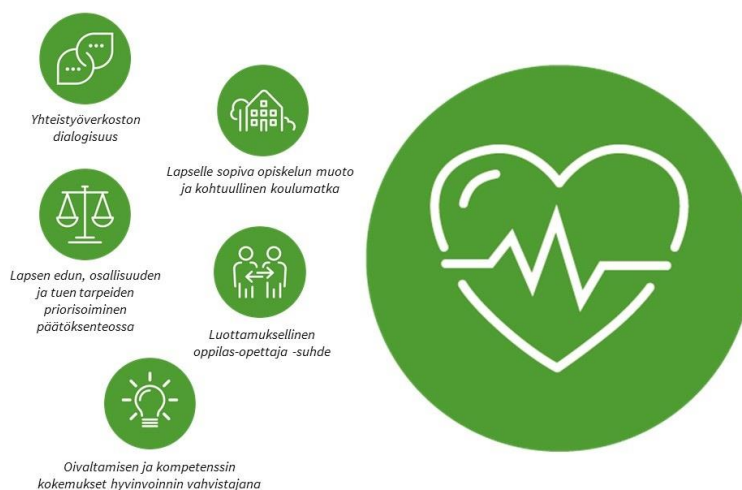
Koulu sijoitetun lapsen tukena

Sijoitettujen lasten ja nuorten saamia tukipalveluja koulunkäyntiin sekä oppimiseen kysyttiin sosiaalityöntekijöiltä niin monivalinta- kuin avointen kysymysten muodossa. Lasten asiasta vastaavien sosiaalityöntekijöiden lapsikohtaisten vastausten mukaan (N=933) koululla sivistystoimen palveluna on hyvin keskeinen rooli sijoitetun lapsen hyvinvoinnin tukemiseen pyrkimässä palvelujärjestelmässä. Sosiaalityöntekijät arvioivat, että 68,4 prosenttia lapsista sai tarvitsemaansa tukea sivistystoimesta.

Kysyttäessä sijoitetun lapsen tai nuoren kasvua, kehitystä ja oppimista erityisesti tukevista tekijöistä palvelujärjestelmässä tai sijaishuoltopaikan ulkopuolisessa elinympäristössä sosiaalityöntekijät täsmensivät pitävänsä koulua lapsen kehitystä ja hyvinvointia keskeisesti tukevana (n=300) tekijänä. Vastavuoroisesti palvelujärjestelmän puutteista tai ongelmista, sekä lapsen muussa elinympäristössä olevista hyvinvointia heikentävistä tekijöistä kysyttäessä sosiaalityöntekijät toivat esille, että toisinaan koulu näyttää myös selvästi hyvinvointia haastavana (n=95) tekijänä. Sosiaalityöntekijöiden vastausten mukaan koulu toimii tarttumapintana sijoitetun lapsen tai nuoren arjen keskeisissä konteksteissa muun muassa olemalla osa lastensuojelun yhteistyöverkostoa ja monialaista palvelujärjestelmää. Parhailtaan koulun kanssa tehtävä yhteistyö on tiivistä ja vuorovaikutteista, mutta toisinaan se voi vastausten perusteella olla myös vähäistä, tai lapsen tarpeiden ja toiveiden kannalta vaikeaa käytännössä toteuttaa.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa koulu näyttäytyi myös elinympäristönä, joka tarjoaa lapselle tai nuorelle sijaishuoltoon ja lastensuojeluprosesseihin liittymättömän areenan. Tästä näkökulmasta sosiaalityöntekijät toivat enemmässä määrin esille koulun lapsen tai nuoren hyvinvointia tukevana kuin sitä haittaavana tekijänä. Sekä ympäristönä että lapsen tai nuoren saaman tuen kannalta koulun esitettiin vaikuttavan myös lapsen tai nuoren yksilöllisiin voimavaroihin. Pääasiallisesti sosiaalityöntekijät korostivat koulun käymisen myönteisiä vaikutuksia lapsen tai nuoren voimavaroja lisäävänä tekijänä.

Lopuksi sosiaalityöntekijät toivat ilmi huoliensa lapsen koulun käyntiin liittyen. Vastausten perusteella on nähtävissä, että sijoitettuna oleva lapsi saattaa kohdata koulussa myös haasteita, kuten vaikeuksia vertaispiiriin liittymiseksi, kiusaamista sekä kehityksen ja oppimisen kannalta riittämättömiä tukitoimenpiteitä ja niukkaa välittämistä häntä koskevia asioita kohtaan.

Kuvio 5. Sijoitetun lapsen tai nuoren hyvinvointia tukeva koulun ja lastensuojelun yhteistyö sekä tukitoimenpiteet.

Kuvioon 5 on visualisoitu sosiaalityöntekijöiden avoimissa vastauksissa korostuneita ydinasioita lastensuojelun ja koulun yhteistyötä koskien. Tarkasteltaessa koulun myönteisiä vaikutuksia kodin ulkopuolellesijoitetun lapsen hyvinvoinnin tukemisessa, korostuu sosiaalityöntekijöiden vastauksissa lapsen tuen tarpeiden huomioiminen pedagogisen toiminnan ja oppimisympäristöjen järjestämisessä.

Sosiaalityöntekijät kuvaavat vastauksissaan opetustoimen hyvää vastaantuloa sekä aktiivista osallistumista lapsen edun mukaisen kokonaisuuden rakentamiseksi monialaisessa yhteistyössä. Vastaukset heijastelevat jo pidemmällä aikajänteellä onnistuneen koulun ja lastensuojelun välisen yhteistyön hedelmällisiä tuloksia, jotka näkyvät lapsen lisääntyneenä kouluun menemisen halukkuutena, kaveripiirin kasvamisena sekä opillisten valmiuksien vahvistumisena. Juuri lapselle tai nuorelle räätälöidyt oppimisjärjestelyt, tehostetun ja erityisen tuen palvelut sekä luottamuksellisen oppilas-opettaja-suhteen rakentuminen nousevat keskeiseksi tekijäksi näiden tulosten aikaansaamiseksi.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksista välittyy myös myönteisiä arvioita lasten ja nuorten itsetunnosta sekä se, että lasten ja nuorten käsitykset itsestään oppijoina ovat vahvistuneet. Kiitosta saavat niin luokanopettajat, erityisopettajat, varhaiskasvattajat ja esiopetuksen opettajat, koulukuraattorit kuin erityisen tuen päätöksistä vastaavat koulun johdon henkilöt. Lisäksi aineiston pohjalta etenkin pienet, sijaishuoltopaikan läheisyydessä sijaitsevat koulut, joissa on riittävästi asiantuntevaa opetus- ja tukihenkilöstä sekä toimiva oppilas-huolto, näyttävät kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointia keskeisesti tukevana tahona.

”Lapsella rakastava perhe (sekä sijaisperhe että muut läheiset) ja toimivat suhteet moneen läheiseen ihmiseen, harrastusjosta on kiinnostunut ja saa kehittyä. Koulu/opettaja toimii nyt hyvin ja lapsi menee mielellään kouluun (ei ole aina ollut niin), lapsella on kavereita.”

”Opettaja on kiinnostunut työskentelemään lapsen edun vuoksi.”

Sosiaalityöntekijöiden rohkaisevien koulun ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön liittyvien kertomusten ohella vastauksista välittyy myös kokemus koulusta lapsen hyvinvointia heikentävänä tekijänä. Koulun kielteiset vaikutukset eivät näyttäyty niinkään suoraan lasten hyvinvointia uhkaavina, vaan ennemmin epäsuorasti koulun sosiaalisesti ja kulttuurisesti moninaisen ympäristön sekä yksilön henkilökohtaisesti heikompien voimavarojen summana. Kritiikki kohdentuu etenkin puuttuvaan pedagogisesti asiantuntevaan henkilöstöön, tai olemassa olevan henkilöstön ajan ja resurssien riittämättömyyteen koulun arjessa, jolloin lapsen tuen tarpeet jäävät vaille tarvittavaa huomiota ja toimenpiteitä. Opettajien jatkuva vaihtuvuus tekee luottamuksellisten oppilas-opettaja -suhteiden rakentamisen haasteelliseksi koulun ympäristössä. Osassa kouluja on myös sisäilmaongelmia, jotka haittaavat lapsen koulunkäyntiä.

”Koulussa ei ole tarjottavana riittävästi tukitoimia koulunkäyntiin. Lapsi tarvitsisi erityistä tukea enemmän kyetäkseen oppimaan ja pysymään muiden mukana. --”

”Sisäilmaongelmat koulussa, vaihtuvat opettajat.”

Sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan koulu luo joidenkin lasten kohdalla myös areenan haitallisten vertaissuhteiden rakentumiselle ja siten haasteellisiin tilanteisiin ajautumiselle. Palvelujärjestelmissä toteutetuista toimenpiteistä kysyttäessä sosiaalityöntekijöiden vastauksissa ilmeni epäilyjä lapsen kiusaamisen kohteeksi joutumisesta tai kiusaajana toimimisesta vertaisten keskuudessa. Lasten ja nuorten omissa vastauksissa tämä havainto ei noussut esille. Syynä on mahdollisesti se, että koulun kontekstiin liittyvistä kysymyksistä ei kysytty spesifisti, vaan osana useita sijaishuoltopaikan ulkopuolisiin ympäristöihin kytkeytyviä kokemuksia. Lasten ja nuorten sekä sosiaalityöntekijöiden vastauksia yhdistävä sidos löytyi kuitenkin lapsen tai nuoren sekä opettajan välisessä suhteessa ilmenevistä ristiriidoista ja hankaluuksista lapsen koulunkäyntiä haastavana tekijänä. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista välittyi myös havaintoja lasten yksilöllisten voimavarojen heikkoudesta, oppimista ja koulussa olemista mahdollisesti vaikeuttavista mielenterveydellisistä tai kognitiivisista haasteista sekä lapsen leimaantumisesta.

”Koulunkäynnissä tarvetta enemmän yksilöllisten tarpeiden huomiointia, koska jäänyt aiemmin jälkeen runsaiden poissaolojen vuoksi.”

”Laitoslapsi "leimaantuu" aina koulussa ja tämä aiheuttaa sen, ettei kaveripiiri ole aina parasta mahdollista.”

Yhteenveto ja johtopäätökset

Sijaishuolto paikassa asuminen vaikuttaa lapsen tai nuoren elämään, hyvinvointiin, oppimiseen ja kehitykseen monin tavoin. Tässä julkaisussa esitellyt tutkimustulokset perustuvat Kysy ja kuuntele –hankkeeseen (2019–2021). Julkaisussa käsitellyt teemat sijoitettujen lasten ja nuorten kouluviihtyvyydestä, vapaa-ajan kokemuksista sekä heidän saamistaan palveluista koulunkäynnin ja oppimisen tueksi ovat keskeisiä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osa-alueita sijaishuolto paikan ulkopuolisissa ympäristöissä.

Tutkimuksen mukaan sijoitetut lapset ja nuoret viihtyvät koulussa pääosin melko hyvin, ja avoimissa vastauksissa osa nimesi koulun yhdeksi elämänsä parhaiksi asiaksi. Kouluviihtyvyyden tulokset ovat varsin samansuuntaisia vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulosten kanssa, jotka osoittivat kodin ulkopuolella asuvien alakouluikäisten lasten pitävän koulukäynnistä lähes yhtä paljon (73 %) kuin muulla tavoin asuvien lasten (78 %). Kysy ja kuuntele -hankkeen kyselyyn vastanneista 10-12-vuotiaista sijoitetuista lapsista 71,8 prosenttia raportoi pitävänsä koulukäynnistä melko tai hyvin paljon, mikä on täten vain prosentin vähemmän kuin Kouluterveyskyselyn (2019) tuloksissa vastaavassa ikäluokassa sijoitettujen lasten osalta. Niin ikään 65,7 prosenttia 13-18-vuotiaista sijoitetuista nuorista ilmaisi pitävänsä koulusta melko tai hyvin paljon. Kysy ja kuuntele -hankkeen tulos sijoitettuna olevien nuorten osalta on hieman korkeampi kuin Kouluterveyskyselyn (2019) vastaava tulos muuten kuin sijoitettuna asuvien nuorten (61,3 %) kohdalla, kun otetaan huomioon sekä 8. ja 9. luokkalaiset että lukio- ja ammattioppilaitosikäiset nuoret. Tulokset viittaavat siihen, että sijoitetut lapset ja nuoret viihtyvät koulussa pääosin hyvin ja kehityssuunta tämän suhteen on hieman nousussakin.

Huomioitavaa on kuitenkin, että sijoitetuista 10-12-vuotiaista lapsista 27 prosenttia, 13-18-vuotiaista 30 prosenttia ja selkokieliseen lomakkeeseen vastanneista 10-18-vuotiaista 57 prosenttia pitää koulunkäynnistä melko vähän tai ei ollenkaan. Osalle Kysy ja kuuntele – tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista koulunkäynti ei ollut mieluisaa, ja jotkut kokivat koulun ympäristössä kiusaamista ja välinpitämättömyyttä. Tämä havainto kävi ilmi sekä lasten ja nuorten omista että heidän asioistaan vastaavien sosiaalityöntekijöiden vastauksista. Aiemmat tutkimustulokset kertovat, että sijoitettujen ja kotona asuvien nuorten kouluviihtyvyyden erojen taustalla on niin koulu-uupumusta, luvattomia poissaoloja, haasteita oppimisympäristön tai opettajien kanssa toimeen tulemisessa sekä eriarvoisuuden kokemuksia itsensä ilmaisemisen ja päätöksen tekoon vaikuttamisen suhteen (Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 21; Kääriälä 2020). Näihin seikkoihin huomion kiinnittämiseen myös Kysy ja kuuntele -tutkimuksen tulokset kannustavat.

Yksinäisyys ja kiusatuksi tulemisen kokemukset ovat yhä tavallisia sijoitettujen lasten keskuudessa. Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan sijoitetut 4. ja 5. luokkalaiset lapset (8 %) sekä yläastella ja toisen asteen oppilaitoksessa olevat nuoret (19–27 %) raportoivat kokevansa yksinäisyyttä enemmän kuin muutoin asuvat lapset ja nuoret, joiden kohdalla tulokset olivat lasten osalta 3,4 prosenttia, sekä nuorten 10,7–11,7 prosenttia. Lisäksi sijoitetut lapset (3 %) ja nuoret (12–20 %) kokivat omaavansa vähemmän tai ei yhtään kavereita, kuin muutoin asuvat lapset (1 %) ja nuoret (8–9 %). (Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 17–18; THL 2019.) Kysy ja kuuntele -tutkimuksen tulokset osoittavat, että sijoitetuista lapsista 10 prosenttia, nuorista 13 prosenttia ja kaikenikäisistä selkolomakkeeseen vastanneista 25 prosenttia toivoo enemmän kavereita. Noin 3 prosenttia kaikissa ryhmissä vastasi, ettei hänellä ole kavereita. Verrattaessa tuloksia vuoden 2019 Kouluterveyskyselyyn muutoin kuin sijoitettuna asuvien osalta erot ovat selvästi havaittavissa. Tällöin 4. ja 5. luokkalaisista lapsista 0,9 prosenttia koki, ettei hänellä ole yhtään hyvää kaveria, ja vastaavasti nuorista 8. ja 9. luokkalaisista 9,1 prosenttia sekä 16,2 prosenttia lukio- ja ammattioppilaitosikäisistä raportoi kokevansa, ettei hänellä ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa keskustella. Kaikkiaan viime vuosien tulokset riittämättömien vertaisuuksien kokemuksista oppivelvollisuusikäisten – niin sijoitettuna olevien kuin muulla tavoin asuvien – lasten ja nuorten keskuudessa ovat huolestuttavia.

Kysy ja kuuntele -tutkimuksen tulokset osoittavat myös, että sijoitetut lapset ja nuoret kokevat kiusaamista lähes yhtä paljon kuin vuonna 2019 (36 %). Tässä tutkimuksessa sijoitetuista lapsista ja nuorista haukkumista tai nimittelyä oli kokenut 37 prosenttia, kiusaamista 35 prosenttia sekä fyysistä väkivaltaa 25 prosenttia *toisen lapsen* toimesta sijaishuoltopaikan ulkopuolisissa konteksteissa. Puolestaan fyysisen vahingon uhkaa ja väkivaltaa raportoitiin huomattavasti vähemmän (25 %), kuin Kouluterveyskyselyssä (2020, 21–22), jonka tulosten mukaan perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista sijoitetuista nuorista 45 prosenttia oli kokenut fyysistä uhkaa kimppuun käymisen, potkimisen, lyömisen tai varastamisen muodoissa. Niin ikään Kysy ja kuuntele -hankkeen tuloksissa lapsen tai nuoren kohtaamia seksuaalisen häirinnän tai väkivallan kokemuksia raportoitiin merkittävästi vähemmän (6 %): Kouluterveyskyselyn tuloksissa seksuaaliväkivaltaa oli kokenut joka neljäs 8. ja 9. luokkalainen, ja toisen asteen opetusta käyvistä sijoitetuista nuorista joka viides. Puolestaan 4. ja 5. luokkalaisista sijoitetuista lapsista seksuaalisesti häiritsevää ehdottelua tai ahdistelua oli kokenut 11 prosenttia. (Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 21–22.) Kysy ja kuuntele -tutkimuksen tuloksiin saattaa vaikuttaa osallistuvien lasten tavoittamisen tavan lisäksi moni muu asia kuten esim. vastaajien taustat. Yksi selittävä tekijä saattaa olla se, että tähän tutkimukseen osallistui pääasiassa pienten ja keskikokoisten kuntien sijoittamia lapsia, kun Kouluterveyskyselyn vastaajissa huomattava määrä on isoista kaupungeista, joissa koulun ulkopuoliset ympäristöt saattavat olla hyvin erilaisia.

Harrastukset, leikki ja ajan viettäminen vertaisten kanssa ovat tärkeitä jokaisen lapsen perusoikeuksiin kuuluvia elementtejä, jotka tukevat lapsen hyvinvointia niin henkisellä, fyysisellä kuin sosiaalisella tasolla ja edistävät täten turvallista kasvua kohti aikuisuutta. Suurin osa Kysy ja kuuntele -tutkimukseen osallistuneista sijoitetuista lapsista ja nuorista koki saavansa harrastaa riittävästi (69–75 %). Puolestaan Kouluterveyskyselyssä (2019) harrastuksiin vähintään kerran viikossa raportoitiin yläasteikäisistä sijoitetuista lapsista ja nuorista pääsevänsä 82–96 prosenttia, muulla tavoin asuvien joukossa vastaavien tulosten ollessa 90–98 prosenttia. Monipuolisten ja lasta itseään kiinnostavien harrastusmahdollisuuksien toteutumista on syytä vahvistaa jatkossakin, jotta se mahdollistuu sijaishuoltopaikasta käsin myös niille lapsille (16%) ja nuorille (18%), jotka kokivat harrastusmahdollisuutensa riittämättömiksi. Lasta kiinnostavien vapaa-ajan ja harrastusverkostojen merkitys on keskeinen lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseksi, sillä ne tarjoavat lapselle mahdollisuuksia tunnistaa, arvioida ja kiinnittyä itselleen tärkeisiin ihmissuhteisiin. Harrastukset tarjoavat lisäksi tilaisuuden harjoitella pitkäjänteisyyttä ja sitoutumista, sekä arvokkaita yhteenkuuluvuuden kokemusten saamista toisten samoista asioista kiinnostuneiden kanssa (Laakso 2019, 59–60).

Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että ne lapset ja nuoret, jotka olivat vastanneet selkokieliseen lomakkeeseen koki koulunkäynnin vähemmän mielekkäänä ja kokivat enemmän yksinäisyyttä. Osa lapsista, jotka tarvitsevat erityistä tukea koulunkäyntiin, oppimiseen sekä sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen eivät sitä tulosten mukaan riittävässä määrin saa.

Lisäksi on huomioitava, että sosiaalityöntekijöiden vastaukset yhdessä lasten ja nuorten omien vastausten kanssa kielivät myös kielteisistä koulukokemuksista, kiusatuksi tulemisen tai kiusaajan roolissa olemisen paikoista, sekä opetustoimen riittämättömästä tuesta ja toimenpiteistä. Näihin seikkoihin on tarpeen kiinnittää huomiota niin koulun sisäisesti, kuin lastensuojelun, sijaishuoltopaikan, koulun ja lapsen tai nuoren huoltajien välisessä moniulotteisessa yhteistyössä, jotta lapsen edun kannalta keskeiset päätökset ja käytännön ratkaisut toteutuisivat dialogisen vuorovaikutuksen summana.

Lapselle tai nuorelle juuri hänen tarpeisiinsa ja tavoitteisiinsa vastaavien oppimisjärjestelyjen aikaan saamiseksi yksilöllisten tilanteiden huomioon ottaminen korostuu. Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on usein vastaavan ikäistä, muulla tavoin asuvaa väestöä enemmän erilaisia neurologisia ja psyykkisiä haasteita, jotka näyttäytyvät koulumaailmassa oppimisen vaikeuksina ja niiden päällekkäistymisenä, komorbiditeettina (Kitinoja 2005).

Sijoitettujen lasten ja nuorten heikompaan koulumenestykseen (Kääriälä 2020, 49–51) vaikuttamiseksi lasten kouluviihtyvyyden edellytysten, tukipalvelujen saatavuuden ja kiusaamisen ehkäisyn vahvistaminen ovat keskeisiä keinoja. Monialaisen palvelujärjestelmän kesken yhteisesti sovittavien tukitoimenpiteiden mahdollisuuksien sekä täytäntöönpanon kar-

toittaminen olisi ensiarvoisen tärkeää, jotta tuki kohdentuu lapselle oikea-aikaisesti ja taroituksenmukaisesti. Yksilölliset, lapsen kokonaistilanteen puitteissa arvioidut tukitoimenpiteet ja oppimisjärjestelyt, pedagogiset ratkaisut sekä opiskeltavan aineksen määrän ja laadun säätely lapselle sopivaksi ovat tärkeitä koulu-uupumusta ja koulun kesken jättämistä ehkäiseviä keinoja, joiden arvo on tunnustettu myös YK:n Lasten oikeuksien yleissopimuksessa (1989, artikkelit 23, 28 ja 29).

Sosiaalityöntekijöiden vastauksista käy ilmi koulujen kanssa tehtävän yhteistyön merkitys kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen edun ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Onnistuneen yhteistyön tuloksina sosiaalityöntekijät arvioivat sijoitettujen lasten hyvinvoinnin kohentuneen niin sosiaalisella, psyykkisellä kuin fyysisellä tasolla. Esiopetus ja peruskoulu takaavat lapselle jaksamisen perusedellytyksinä riittävän ravinnon sekä mahdollisuudet monipuoliseen liikkumiseen ja kaveriverkoston luomiseen. Pedagogiset ratkaisut ja tarvittavat tukijärjestelyt mahdollistavat lapsen tai nuoren opillisten valmiuksien vahvistumisen ja näin koulumotivaation sekä viihtyvyyden lisääntymisen.

Oppivelvollisuusikäisen lapsen ja nuoren elämässä koulun merkitys ei näy vain tietojen, taitojen ja osaamisen kehittämisenä, vaan sen tehtävinä on myös edistää lasten ja nuorten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tasoittaa oppimiseroja. Sijoitettujen lasten ja nuorten oma osallisuus ja vaikuttamismahdollisuus itseään koskevassa päätöksenteossa on erityisen tärkeää, ja korostuu etenkin laajennetun Oppivelvollisuuslain (1214/2020) myötä kaikkia nuoria koskettavaksi tulleen peruskoulun ja toisen asteen opetukseen siirtymisen nivelvaiheessa. Kyse ei ole ainoastaan sijoitetun lapsen tai nuoren mielipiteen kysymisestä vaan dialogisesti rakennettavasta keskustelusta, yhteisestä arvioinnista sekä lapsen itsensä että asiantuntijan äänen läpäisevyydestä päätöksiä tehtäessä niin lastensuojelussa (LsL 417/2007; SHL 1301/2014) kuin koulussa.

Lasten osallisuuden tukemisen lisäksi keskeisiä toimenpiteitä kaikkien lasten ja nuorten oikeuksien turvaamiseksi ovat heidän elämänpiiriinsä kuuluvien vuorovaikutussuhteiden ja turvallisen ilmapiirin edistäminen sekä lasten tarvitseman tuen mukaiset interventiot ja monialaisen asiantuntijaverkoston palvelut. Kiusaamisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi jo käytettävät interventiot sekä kiusaamisen ehkäisemisen ohjelmat niin kansallisella, kunta- ja koulukohtaisella tasolla ovat merkittäviä keinoja vaikuttaa siihen, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus turvalliseen ja oppimiseen innostavaan koulunkäyntiin. Koulutoimen, oppilashuollon, lasten, huoltajien, sijaishuoltoipaikan sekä sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön yhteinen sitoutuminen ja osallisuus kiusaamisen ehkäisemiseksi ovat avainasioita muutoksen aikaansaamiseksi. Näihin tavoitteisiin vastaaminen edellyttää ennen kaikkea lasten yksilöllisten tilanteiden tunnistamista sekä dialogia lapsen ja hänen elämänpiiriinsä kuuluvien toimijoiden ja tahojen kanssa.

Lähteet

- Ikonen, R., Eriksson, P. & Heino, T. (2020). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia. THL Työpaperi 35/2020
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-570-4>
- Ikonen, R., Hietämäki, J., Heino, T., Laakso, R., Halme, N. & Seppänen, J. (2017). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 21/2017.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-903-3>
- Kaltiala-Heino, R., Ranta, K. & Fröjd, S. (2010). Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. *Duodecim*, 126(17), 2033–2039.
- Kitinoja, M. (2005). Kujan päässä koulukoti: Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Kääriälä, A. (2020). Always a step behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/317968/alwaysas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laakso, R. (2019). ”Ne näki musta.” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Raportti 1/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lasten oikeuksien yleissopimus. (1989). Unicef. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Löhönen, S-T. (2014). Kodin ulkopuolellesijoitettujen lasten ja nuorten koulumenestys. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Erityispedagogiikan pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos.

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. (2019). Lastensuojelun laatu-suositus. STM ja Kuntaliitto. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161862>

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

THL (2019). Kouluterveyskyselyn tulokset 2017 ja 2019. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006-2019. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

THL (2021). Lastensuojelu 2020. Koronavuosi ei korostunut lastensuojelun tilastoissa - vaikutusten odotetaan näkyvän viiveellä. THL Tilastoraportti 19/2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060734321>

Thornberg, R. (2010). Schoolchildren's social representations on bullying causes. Psychology in Schools 47(4), 311–327. <https://doi.org/10.1002/pits.20472>

Virrankari, L., Leeman, L. & Kivimäki, H. (2020). Osallisuuden kokemus ja koulukiusaaminen. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-599-5>

Underwood, M. K. & Ehrenreich, S. E. (2014). Bullying May Be Fueled by the Desperate Need to Belong. Theory Pract. 53(4), 265–270.

Tämän julkaisun viite:

Saariluoma L, Eriksson P & Korhonen P (2021) Sijoitettujen lasten koulunkäynti ja vapaa-aika – kyselytutkimuksen tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 51/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-732-6 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-732-6>